

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
Abstract	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลังของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
คำถามการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
วิธีการดำเนินวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	9
กรอบแนวคิดการวิจัย	12
แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย	12
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	22
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท	23
ประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท	23
ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท	24
ถิ่นฐานเดิมและการอพยพ	28
สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท	33
ที่อยู่อาศัย	33
การแต่งกาย	38
ระบบเครือญาติ	42

ชนบธรรมเนียมประเพณี	47
ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต	47
การเกิด	47
การแต่งงาน	48
การตายและงานศพ	51
ประเพณีวัฒนธรรม	52
ภาษาและวรรณกรรม	57
อาหาร	64
ความเชื่อและพิธีกรรม	70
ความเชื่อเรื่องผี	70
ความเชื่อเรื่องแกน	72
ความเชื่อเรื่องธลา	74
ความเชื่อเรื่องผีป่วน	77
ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ	78
ความเชื่อเรื่องขวัญ	80
สรุป	82
บทที่ 3 ฝ่ายอัครมกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทในประเทศไทย	83
ฝ่ายอัครมในบริบทวัฒนธรรมดั้งเดิม	83
วัฒนธรรมการถักทอของชาวผู้ไทในประเทศไทย	83
ฝ่ายอัครมของชาวผู้ไทบ้านดอนกอย	84
ฝ่ายอัครมกับประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	91
ประเพณีการเกิด	91
ประเพณีการบวช	95
ประเพณีการตาย	97
ฝ่ายอัครมกับประเพณีในรอบปี	99
ฝ่ายอัครมในบริบทของการฟื้นฟู	103
ฝ่ายอัครมในบริบทปัจจุบันและการทำให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม	107
สรุป	115

บทที่ 4	ผ้าย้อมครามกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทในประเศลาว	117
	ผ้าย้อมครามในบริบทวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวผู้ไท	117
	วัฒนธรรมการถักทอของชาวผู้ไทในประเทศลาว	118
	ผ้าย้อมครามของชาวผู้ไทบ้านสะพานน้ำ	120
	ประเพณีและวัฒนธรรมบ้านสะพานน้ำ	123
	ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต	123
	ประเพณีการเกิด	123
	ประเพณีการแต่งงาน	123
	ประเพณีการตาย	126
	ประเพณีการบวช	127
	ประเพณีในรอบปี	127
	ผ้าย้อมครามในบริบทของการฟื้นฟูและถูกทำให้เป็นสินค้าทางวัฒนธรรม	136
	การฟื้นฟูผ้าย้อมคราม	136
	การทำให้ผ้าย้อมครามเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม	140
	สรุป	145
บทที่ 5	ผ้าครามกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทในประเทศเวียดนาม	147
	กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	147
	กลุ่มชาติพันธุ์ในเวียดนาม	147
	ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทขาวในประเทศเวียดนาม	151
	ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต	152
	ประเพณีการเกิด	152
	ประเพณีการแต่งงาน	152
	ประเพณีการตาย	152
	ประเพณีและพิธีกรรมในรอบปี	153
	ผ้าครามกับสังคมและวัฒนธรรมในบริบทดั้งเดิมของชาวผู้ไทในประเทศเวียดนาม	155
	ผ้าทอของชาวไทขาว	156
	ผ้าทอผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน	156
	ผ้าทอผ้าที่ใช้ในงานประเพณีและพิธีกรรม	157
	ผ้าครามในบริบทของการเปลี่ยนแปลงและการอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์	159

สรุป	168
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	169
สรุปผลการวิจัย	169
ข้อเสนอแนะ	174
บรรณานุกรม	175
บุคลากร	179
ประวัติย่อ นักวิจัย	182

สารบัญภาพ

รูปที่ 1.1	พื้นที่ของการเก็บข้อมูลภาคสนามงานวิจัยผู้ไทศึกษา	11
รูปที่ 2.1	ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวไทดำบนภูเขาสูง	26
รูปที่ 2.2	การเกี่ยวข้าวของชาวไทขาว บ้านนาทุ่ง จังหวัดไลเจา	27
รูปที่ 2.3	พื้นที่ของจังหวัดเตียนเบียน (เมืองเถน) ประเทศเวียดนาม	28
รูปที่ 2.4	พื้นที่ของเมืองไลเจา ประเทศเวียดนาม	28
รูปที่ 2.5	สภาพภูมิศาสตร์เมืองไลเจา (เมืองไล) ตอนเช้าและตอนเย็น	29
รูปที่ 2.6	สภาพทางภูมิศาสตร์ของชาวผู้ไท ในพื้นที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ประเทศไทย	31
รูปที่ 2.7	การเลือกพื้นที่ทำกินใกล้เชิงเขาของชาวผู้ไทบ้านกุดสิมคุ้มเก่า อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์	32
รูปที่ 2.8	ลักษณะบ้านเรือนของชาวผู้ไทบ้านหนองแคน อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร	33
รูปที่ 2.9	เฮือนไฟ (ครัว) ของชาวผู้ไทบ้านหนองแคน อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร	34
รูปที่ 2.10	บ้านเรือนของชาวผู้ไทบ้านพอกใหญ่ อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	35
รูปที่ 2.13	บ้านเรือนของชาวไทดำ บ้านนาแดน เตียนเบียน ประเทศเวียดนาม	37
รูปที่ 2.12	บ้านเรือนของชาวไทขาว บ้านนาทุ่ง ไลเจา ประเทศเวียดนาม	38
รูปที่ 2.14	แม่เฒ่าโหลย เชื้อคำจันทร์ อายุ 87 ปี ชาวผู้ไทแต่งกายด้วยเสื้อคอกระเช้าและผ้าถุง	39
รูปที่ 2.15	พ่อเฒ่าไซ เชื้อคำจันทร์ อายุ 95 ปี นุ่งกางเกงขาก๊วยกับเสื้อยืดธรรมดา	40
รูปที่ 2.16	แม่เฒ่ายอด เชื้อคำจันทร์ อายุ 87 ปี สวมเสื้อคอกระเช้ากับผ้าถุงมัดหมี่	41
รูปที่ 2.17	อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิด คือ “อ๊ก” และ “กระดัง”	48
รูปที่ 2.18	พิธีกรรมการแต่งงานของชาวผู้ไท (แห่ขันหมากและผูกแขนสู่ขวัญบ่าว-สาว)	49
รูปที่ 2.19	บุญเวสของชาวผู้ไทบ้านพอกใหญ่ ต.พอกน้อย อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	53
รูปที่ 2.20	การทำบุญข้าวประดับดินของชาวบ้านบะฮี อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	54
รูปที่ 2.21	บุญกฐินของชาวผู้ไทบ้านพรรณา ต.พรรณา อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	55
รูปที่ 2.22	แกงผักหวานและแกงแลนใส่หอยของชาวผู้ไทบ้านหนองแคน อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร	64
รูปที่ 2.23	แจ่วบอง คั่วจกจั่นและแกงเห็ดดิน อาหารพื้นบ้านทั่วไปของชาวผู้ไท	65
รูปที่ 2.24	แกงผักหวานของชาวผู้ไทบ้านหนองแคน อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร	66
รูปที่ 2.25	อาหารเสี้ยผี (เช่นผี) ของชาวไทดำ เมืองเถน ประเทศเวียดนาม	67
รูปที่ 2.26	การจัดสำรับอาหารเพื่อเลี้ยงแขกของชาวไทดำ ประเทศเวียดนาม	68
รูปที่ 2.27	การทำหมกหน่อไม้กับก้อยไข่มดแดง	69

รูปที่ 2.28 การ “เซ่น” ผีบรรพบุรุษและการ “ขับ” แถนของชาวไทดำ เวียดนาม	71
รูปที่ 2.29 การ “เลี้ยงผีเหล็ก” ของชาวผู้ไทเรณูนคร อ.เรณูนคร จ.นครพนม	75
รูปที่ 2.30 การทำพิธีเรียกขวัญ สู่ขวัญในพิธีกรรมเหยาของชาวผู้ไท	80
รูปที่ 3.1 ชาวผู้ไทที่ จ.สกลนคร และ จ.กาฬสินธุ์กับเครื่องแต่งกายในปัจจุบัน	83
รูปที่ 3.2 กิจกรรมการทอผ้าของผู้เฒ่าชาวผู้ไทบ้านดอนกอยและบ้านหนองครอง	84
รูปที่ 3.3 แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศบ้านดอนกอย อ.พรรณานิคม จ.สกลนคร	85
รูปที่ 3.4 ขบวนแห่ในงานบุญเวสและบุญข้าวจีของชาวผู้ไท	86
รูปที่ 3.5 ต้นฝ้ายที่ปลูกในไร่เดือน 6 – 7 และปุ๋ยฝ้ายที่พร้อมเก็บในเดือน 10 – 12	89
รูปที่ 3.6 หม้อย้อมครามและการย้อมครามของชาวบ้านซึ่งเป็นกิจวัตรที่ต้องทำทุกเช้า	90
รูปที่ 3.7 การเตรียมพิธีผูกแขนรับขวัญเด็กเกิดใหม่ด้วยฝ้ายผูกแขน บายศรีและข้าวต้มมัด	92
รูปที่ 3.8 ผู้หญิงชาวผู้ไทบ้านดอนกอยกับกิจกรรมการทอผ้า (การอ้อมฝ้ายและกวักฝ้าย)	93
รูปที่ 3.9 ผู้หญิงชาวผู้ไทบ้านดงมะแตง อ.หนองสูง จ.มุกดาหาร กับกิจกรรมย้อมว่าง	96
รูปที่ 3.10 ผู้ไทบ้านดอนกอยและบ้านหนองครองกำลังเตรียมเส้นฝ้ายและกวักฝ้าย	97
รูปที่ 3.11 บุญข้าวจี (ภาพขวา) บุญกลิ่น (ภาพซ้าย) ของชาวผู้ไท จังหวัดสกลนคร	100
รูปที่ 3.12 แผนภูมิบุญประเพณีในรอบปีของบ้านดอนกอย	100
รูปที่ 3.13 กี่ทอผ้าและราวย้อมผ้าครามที่สามารถพบเห็นได้เกือบทุกหลังคาเรือนของบ้านดอนกอย	105
รูปที่ 3.14 กิจกรรมการผลิตฝ้ายย้อมครามของบ้านดอนกอยที่พบเห็นได้เกือบทุกหลังคาเรือน	108
รูปที่ 3.15 ลวดลายฝ้ายย้อมครามจากฝ้ายเส้นมือของชาวบ้านดอนกอย	109
รูปที่ 3.16 การทอผ้าพื้นและผ้าที่มีลวดลาย (มัดหมี่) ตามความต้องการของลูกค้าและตลาด	110
รูปที่ 3.17 การสนับสนุนและส่งเสริมให้สวมใส่ฝ้ายย้อมครามในโอกาสต่างๆ	111
รูปที่ 3.18 การเดินแบบชุดผ้าครามของมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร	112
รูปที่ 3.19 การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ฝ้ายย้อมครามของจังหวัดสกลนครในรูปแบบต่างๆ	113
รูปที่ 3.20 รูปแบบของผ้าครามที่ชาวบ้านสวมใส่กับชุดผ้าครามของข้าราชการและอาชีพอื่นๆ	114
รูปที่ 3.21 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ฝ้ายย้อมครามของจังหวัดสกลนคร	115
รูปที่ 4.1 คุณสงบัณฑิต ยศมันคง หญิงชาวผู้ไทผู้พลิกฟื้นภูมิปัญญาฝ้ายย้อมครามใน สปป.ลาว	118
รูปที่ 4.2 ภาพจากดาวเทียมแสดงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของบ้านละหาน้ำ ประเทศ สปป.ลาว	120
รูปที่ 4.3 ฤดูกาลทำนาของชาวบ้านละหาน้ำ เมืองสองคอน ประเทศ สปป.ลาว	122
รูปที่ 4.4 บรรดาแม่ครัวที่มาร่วมงานกินตองของคู่บ่าวสาว	124
รูปที่ 4.5 กรรมวิธีการย้อมครามและทำฝ้ายย้อมครามของบ้านละหาน้ำ	129

รูปที่ 4.6 กิจกรรมหรือเวียกงานการต่ำหูกของชาวบ้านละหานน้ำ	130
รูปที่ 4.7 กั่ทอผ้าที่มีเกือบทุกหลังคาเรือนของบ้านละหานน้ำ	131
รูปที่ 4.8 การสวมใส่ผ้าครามในแต่ละโอกาสของชาวบ้านละหานน้ำ	132
รูปที่ 4.9 ลวดลายและการออกแบบลายมัดหมี่ฝ้าย้อมคราม (ลายที่กำลังได้รับความนิยม)	133
รูปที่ 4.10 คุณบุณฑ-คุณสงบัณฑิต ยศมันคงเจ้าของแบรนด์ ละหา ฝ้าย้อมครามของ สปป.ลาว	137
รูปที่ 4.11 นางคำบู่ สุรินคำมี ผู้เชี่ยวชาญการทำฝ้าย้อมครามของหมู่บ้านละหานน้ำ	139
รูปที่ 4.12 คุณสงบัณฑิต ยศมันคงผู้ชำนาญในการย้อมครามและผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องคราม	141
รูปที่ 4.13 ภาพแห่งความภาคภูมิใจและสัญลักษณ์การค้าของความเป็นชาวละหานน้ำ	143
รูปที่ 4.14 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ของร้านละหา	144
รูปที่ 5.1 ผู้หญิงไทดำ เมืองจีนลา เมืองแฉง กับการแต่งกายด้วยชุดชนเผ่าไทดำ	146
รูปที่ 5.2 แผนที่ของการกระจายที่ตั้งและกลุ่มไทขาวในประเทศเวียดนาม	148
รูปที่ 5.3 ผู้หญิงไทขาว เมืองโลเจิว กับชุดแต่งกายประจำเผ่าและกิจกรรมการทอผ้า เข็นฝ้าย	149
รูปที่ 5.4 กะหลอห้องของชาวไทดำและไทขาว เมื่อมีคนไปเยี่ยมเจ้าบ้านจะจัดรูปบอกผีเรือน	152
รูปที่ 5.5 ผ้าเปียวกั้กับรูปแบบการตั้งเกล้าของชาวไทดำ	153
รูปที่ 5.6 เสื้อผ้าของผู้ชายชาวไทดำ – ไทขาว	155
รูปที่ 5.7 เสื้อที่ใช้ในพิธีกรรมของชาวไทขาว เพื่อจัดรูปบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ	156
รูปที่ 5.8 วัตถุติบของการย้อมผ้าและฝืนผ้าที่เกิดจากการย้อมด้วยครามและฮ่อมของชาวไทขาว	157
รูปที่ 5.8 บ้านของชาวไทขาว บ้านนาแดน เมืองโลเจิว ประเทศเวียดนาม	158
รูปที่ 5.9 พุงนาในฤดูกาลเก็บเกี่ยวของชาวไทขาวบ้านนาทุ่ง เมืองโลเจิว ประเทศเวียดนาม	159
รูปที่ 5.10 รูปแบบการทำฝ้ายและการทอผ้าของชาวไทขาวบ้านนาทุ่ง โดยใช้หลาและกั้	160
รูปที่ 5.11 การแต่งกายของผู้ชายและผู้หญิงชาวไทขาวบ้านนาทุ่ง	162
รูปที่ 5.12 ความแตกต่างระหว่างการแต่งกายและตั้งเกล้าของชาวไทดำ (ชาว) และชาวไทขาว (ซ้าย)	162
รูปที่ 5.13 ลวดลายของเปียวและถุงย่ามที่ยังคงโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทดำ	163
รูปที่ 5.14 กระบวนการทอผ้าที่แตกต่างกันในด้านเส้นสีของผ้าระหว่างไทดำ (ชาว) และไทขาว (ซ้าย)	164
รูปที่ 5.15 การแสดงต้อนรับของชาวไทขาวที่ได้รับอิทธิพลจากการท่องเที่ยว	165